

rights of a company member as it is of property interest, since each member makes a predetermined contribution in order to receive future gains.

Upon completing the research, it has been concluded that the right of a member to receiving dividends within the terms set up at the general shareholders meeting is unconditional. The law does not envisage the need for a company member to submit a statement for receiving the dividend payout if the decision has been made at the general shareholders meeting. Dividend payout is a liability of a company therefore the company is liable to fulfill the aforementioned obligation.

If a dispute is to arise about dividend payout or the dividend payout is past due, the decision is made in favor of a company member. Failure to pay the dividends when due is regarded as monetary breach. Meaning, a company member whose dividend payment is past due can demand to be paid an amount that also includes interest and inflation rate.

The analyses of the court decisions indicates that company members do not have the right to cancel previous decisions about dividend payout to a member who had withdrawn from a company, since cancelling such a decision by current company members is regarded as abuse of rights.

In general, the courts conclude that violation of a company member's right to receiving dividends equals violating the right to property.

Key words: dividends, the right to dividends, Joint-Stock Company (JSC) Limited Liability Company (LLC), general shareholders meeting.

Заїка Ю.О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИЗНАННЯМ ШЛЮБУ НЕДІЙСНИМ

УДК 347.624.1

Сім'я як форма організації життя, завжди була притаманна людському суспільству. Ставлення держави до сім'ї є визначальним для розвитку цивілізації в цілому. Шлюбні відносини являють собою особливу соціально-правову цінність, регламентуються правом, знаходять підтримку і у релігії, і у звичаях, і у моралі, сприяють становленню та розвитку загальнолюдських цінностей та стабільності держави у цілому. Порушення визначених у законі умов укладання шлюбу є підставою для визнання його недійсним і підставою настання низки правових наслідків негативного характеру, що зумовлює потребу вдосконалення ме-

ханізму захисту прав та інтересів подружжя у такому шлюбі та збереження сімейних цінностей.

Інституту припинення шлюбу та пов'язаними із ним правовим конструкціям приділяли увагу у своїх дослідженнях низка вітчизняних науковців, зокрема, В. А. Ватрас, О. В. Дзера, М. М. Дякович, І. В. Жилінкова, О. В. Кохановська, Л. В. Красицька, З. В. Ромовська, І. В. Спасибо-Фатєєва, Р. О. Стефанчук, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, Ю. С. Червоний та ін. Серед останніх напрацювань необхідно відзначити монографічну працю Д. І. Сидоренко «Недійсність шлюбу в сімейному праві» (2019 р.). Проте реалії сьогодення зумовлюють потребу додаткового дослідження окремих положень цього інституту, зокрема, критеріїв визнання шлюбу недійсним та пов'язаними з цим правовими наслідками

Метою статті є з'ясування суті порушень, пов'язаних із умовами укладення шлюбу, наслідком яких може стати визнання шлюбу недійсним, дослідження правових наслідків недійсності шлюбу для добросовісної та недобросовісної особи та розробка пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного законодавства.

Інститут недійсності шлюбу у вітчизняному законодавчому полі не відрізнявся стабільністю: ця інституція то отримувала правову регламентацію, то зникала із поля зору законодавця. Сталості цей інститут набув у Кодексі про шлюб та сім'ю УРСР (1969 р.) і у подальшій кодифікації сімейного законодавства – Сімейному кодексі України (2002 р.).

Незважаючи на те, що у законодавстві відсутнє легальне визначення поняття недійсності шлюбу [1, с. 254], залежно від характеру порушення умов укладення шлюбу у статтях 39-41 СК України побудовані три правові моделі визнання шлюбу недійсним.

1. Шлюб, який є абсолютно недійсним. Сторони допустили такі порушення умов укладання шлюбу, що він вважається недійсним уже в силу самих цих порушень і без рішення суду. Зокрема, це шлюб, зареєстрований : а) з особою, яка водночас перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі (ст. 25 СК України); б) між особами, які є родичами по прямій лінії спорідненості, тобто,

між батьками і дитиною; дідом, бабою і онуками і т. ін. (ст. 26 СК України); в) між рідними братом і сестрою (ст. 26 СК України); г) з особою, яка визнана недієздатною (ст. 24 СК України).

Порушення принципу одношлюбності – одне з найпоширеніших підстав визнання шлюбу недійсним. Питання щодо охорони одношлюбності як умови укладання шлюбу, виникає тоді, коли має місце колізія прав і інтересів, що впливають із двох шлюбів, і яка усувається шляхом визнання недійсним шлюбу, який порушує цю умову. Така колізія інтересів може мати місце у випадках: 1) якщо на момент укладення шлюбу одне із подружжя вже перебувало у іншому зареєстрованому шлюбі; 2) якщо після укладення шлюбу з'являлося подружжя, яке раніше було оголошено померлим і шлюб припинився відповідно до ст. 104 СК України.

Переважна категорія таких справ пов'язана із з'ясуванням дійсності попереднього шлюбу, який був укладено за кордоном, та зумовлена особливостям міжнародних відносин України з іншими країнами. Відповідно до ст. 58 Закону України «Про міжнародне приватне право» шлюб між громадянином України та іноземцем, що укладений за межами України відповідно до права іноземної держави, є дійсним за умови додержання вимог СК України щодо підстав недійсності шлюбу [2]. У грудні 2003 р. для України набула чинності Гаазька Конвенція 1961 р., що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, згідно з положеннями якої єдиною формальною процедурою для засвідчення офіційних документів є проставлення спеціального штампу «APOSTILLE» уповноваженим органом держави-учасниці Конвенції[3]. Положення Конвенції не застосовувалися у відносинах України з Федеративною Республікою Німеччина до 22 липня 2010 р. Тобто, в Україні визнаються дійсними офіційні документи, які легалізовані до наведеної вище дати, та які засвідчені апостилем уповноваженим органом ФРН за умови, що вони використовувалися в Україні після цієї дати [4, с. 92-93].

Недійсність другого шлюбу, як і збереження першого, є безумовним і беззастережним і не може залежати від бажання сторін зберегти чи анулювати той чи інший шлюб. Не має значення чи

свідомо подружжя порушили вимоги законодавства, чи добросовісно помилялися [5, с. 37].

Щодо випадку, коли з'являється подружжя, яке було оголошено померлим у встановленому порядку, то факт його явки не впливає на дійсність укладеного нового шлюбу, оскільки на момент його реєстрації перший шлюб було припинено. Порушення принципу одношлюбності, як і інших наведених вище умов укладання шлюбу, зумовлюють його абсолютну недійсність та є безумовною підставою для органу державної реєстрації актів цивільного стану (надалі по тексту – ДРАЦС) анулювати актовий запис про такий шлюб за заявою зацікавленої особи.

2. Шлюб, який визнається недійсним за рішенням суду.

Для визнання такого шлюбу недійсним має бути рішення суду, яке ґрунтується на доведених в судовому засіданні обставинах, що свідчать про порушення умов укладання шлюбу. Під цю категорію підпадають шлюби, зареєстровані : а) без вільної згоди чоловіка або жінки (ч. 1 ст. 40 СК України) жінки та б) фіктивні шлюби (ч. 2 ст. 40 СК України). Саме в судовому порядку необхідно встановити, що шлюб було зареєстровано без вільної згоди одного із подружжя внаслідок фізичного чи психічного насильства [6, с. 401–402]. Викликає сумнів твердження окремих авторів, що у випадку, коли особа була введена «в оману щодо самої події реєстрації шлюбу» [7, с. 114] або ж при «реєстрації шлюбу під впливом обману»[8, с. 99] він може бути визнано недійсним. На нашу думку за таких обставин повинно йтися не про визнання шлюбу недійсним, оскільки в цьому випадку особу не примушували укласти шлюб, і, відповідно, відсутнє її добровільне волевиявлення, а про анулювання запису в книзі органу ДРАЦС про реєстрацію шлюбу, оскільки у особи виникла хибна уява, щодо самої події, яка відбулася, оскільки вона була впевнена, що укладає не шлюб, а, скажімо, видає довіреність, укладає договір тощо.

Створення сім'ї передбачає надалі спільне ведення господарства, спільний побут, народження та виховання дітей тощо. Виходячи із презумпції добросовісності сторін, які укладають сімейний союз, передбачається, що вони вступають у сімейні від-

носини з дійсними намірами реалізувати свої інтереси, які закладені в інституті шлюбу на засадах взаємної любові, поваги та довіри. Фіктивні шлюби – це шлюби, які за зовнішньою правовою формою відповідають вимогам закону (повнолітні, дієздатні особи подають заяву в органи ДРАЦС, публічно висловлюють свою згоду укласти шлюб і т. і.) проте за метою і змістом не відповідають закону, тобто, сторони «укладають шлюб» без мети створити сім'ю.

Певного поширення набуло укладення фіктивних шлюбів з метою отримання певних прав – на пільги, допомоги та інші платежі, права на проживання в Україні (йдеться про фіктивні шлюби з іноземними громадянами та громадянками), права виїзду за кордон як член сім'ї певної особи. Так Великобританія на сьогодні дозволяє в'їзд в якості біженців виключно особам, які мають членів сім'ї в цій країні. Метою укладення шлюбу чоловіком віком від 18 до 60 років із багатодітною жінкою може бути і намір обійти обмеження на виїзд у зв'язку із оголошеним військовим станом в Україні. Проте фіктивність шлюбу не виключає існування намірів у іншого подружжя дійсно створити сім'ю. За таких обставин відмежовувати фіктивні шлюби, від так званих, шлюбів з розрахунком досить важко.

Шлюб «за розрахунком» чи «діловий шлюб» - це шлюб, укладений з метою набуття певних майнових прав, переваг, репутаційної вигоди тощо, скажімо молода актриса уклала шлюб з відомим режисером, розраховуючи на «творче зростання»; аспірантка – з професором, передбачаючи допомогу у захисті дисертації; дівчина «з провінції» – із солідним бізнесменом, який би матеріально забезпечував її. Такі шлюби хоча і укладаються із певних корисливих мотивів і можуть викликати осуд суспільства, проте, як правило, із метою створення сім'ї. У випадках, коли намір створити сім'ю був відсутній тільки в одного з подружжя (одностороння фіктивність), порушуються права та інтереси сумлінної особи, яка не знала про справжній намір свого партнера при укладенні шлюбу (виїхати за кордон, уникнути служби в армії, заручитися порукою при отриманні кредиту тощо) способом

захисту інтересів добросовісного подружжя є право звернення до суду з вимогою визнання шлюбу недійсним.

3. Шлюб, який може бути визнаний недійсним за рішенням суду.

Правові наслідки, які можуть настати в зв'язку з порушенням певних умов укладання шлюбу, цілком залежать від суддівського бачення: суд може або визнати шлюб дійсним, незважаючи на порушення, або, зважаючи на них, визнати шлюб недійсним. Це шлюби : а) між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною без отримання у встановленому порядку дозволу суду на такий шлюб (ст. 26 СК України); б) між двоюрідним братом та сестрою; між тіткою, дядьком та племінником, племінницею (ст. 26 СК України); в) особою, яка приховала свою тяжку хворобу або хворобу, небезпечну для другого з подружжя і (або) їхніх нащадків (ст. 30 СК України); г) з особою, яка не досягла шлюбного віку і якій не було надано право на шлюб (ст.22 СК України). Наявності одного із наведених вище фактів недостатньо для «автоматичного» визнання шлюбу недійсним. У постанові вищої судової інстанції акцентовано, що вирішуючи справу, судам слід брати до уваги те, наскільки цим шлюбом порушено права та інтереси особи, тривалість спільного проживання подружжя, характер їх взаємин, а також інші обставини, що мають істотне значення [9].

Серед підстав визнання шлюбу недійсним вітчизняний законодавець вперше називає і приховування тяжкої хвороби, а також хвороби, небезпечної для іншого подружжя чи їхніх нащадків. Поняття «тяжка хвороба» є оціночним. Неможливість однозначного тлумачення наведеного вище поняття зумовлює потребу встановити критерії, якими б суд керувався, оцінюючи дії тієї чи іншої особи або ж конкретизувати перелік таких хвороб.

У кожному випадку з врахуванням віку того з подружжя, який є хворим, його соціального стану, професії суд може визнати ту чи іншу хворобу «тяжкою», оскільки особа віком 50-60 років не може мати стан здоров'я 20-річної. У літературі під «тяжкою хворобою» пропонується вважати «насамперед фізичну нездатність до статевих відносин, а також нездатність до зачаття дитини, СНІД, рак» [10]. Підставами визнання шлюбу недійсним

могло бути б приховування від іншого подружжя: ВІЛ-інфекції, венеричної хвороби, відкритої форми туберкульозу, інвалідності, безплідності. Викликає певні заперечення новація СК України щодо перегляду позиції відносно правових наслідків укладення шлюбу, з особою, яка приховала свою тяжку хворобу. Такими правовими наслідками є визнання шлюбу недійсним. Проте чи заслуговує на такі наслідки особа, яка, закохавшись, бажала укласти шлюб, створити сім'ю, проте з різних міркувань (нерішучості, хибного розуміння своїх обов'язків, побоювання втратити кохану людину) приховала свою тяжку хворобу? СНІДом чи венеричною хворобою можна заразитися і внаслідок медичних маніпуляцій. Сучасні медичні технології дозволяють у певних випадках вирішити питання безпліддя. Чи заслуговує така особа на застосування до неї заходів цивільно-правової відповідальності у вигляді тих санкцій, які настають у цьому випадку? Чи не стануть цивільно-правові наслідки для такого «винного подружжя» способом несправедливого поділу майна? За таких обставин достатньо «потерпілому подружжю» надати право розірвати шлюб у спрощеному порядку, ніж жорстко карати інше подружжя, яке вже життя і так покарало тяжкою хворобою.

Щодо шлюбу, укладеного із особою, яка не досягла шлюбного віку, то це порушення може бути допущено як працівниками органу ДРАЦС, так і безпосередньо особами, які укладають шлюб. Визнання шлюбу недійсним в цьому випадку вимагають інтереси неповнолітньої особи, яка уклала шлюб. Проте у кожному конкретному випадку керуючись інтересами неповнолітнього подружжя (вагітність жінки, народження дитини), суд може відмовити у позові про визнання шлюбу недійсним.

Щодо визначеного законодавцем шлюбного віку, який на вимогу Ради Європи було підвищено для жінок до 18 років, то до цієї новели схвально ставляться не всі вітчизняні вчені. Так окремі фахівці скептично зазначають, що якщо слідувати логіці однаковості (рівність і однаковість не є тотожними поняттями), чому б, не поширити на жінок загальний військовий обов'язок, «спустити» їх у шахти чи урівняти максимальну вагу вантажу, яку могли б піднімати на роботі жінки і чоловіки? [11, с. 248].

Зазначимо, що у сучасному законодавстві, окремі перешкоди, які існували для укладення шлюбу на певних історичних етапах розвитку цього інституту зникли (максимальний вік для укладення шлюбу, гранична кількість шлюбів, які можна укласти [12, с.14], перешкоди для укладання шлюбу особами духовного звання, з не християнами тощо).

Окремі автори пропонують розширити коло обставин за наявності яких шлюб може бути визнано недійсним, зокрема, йдеться про необхідність визнання недійсними шлюбів, укладених між особами однієї статі [13, с.4]. Проте вітчизняний законодавець у ст. 21 СК України однозначно визначає поняття шлюбу – сімейний союз чоловіка та жінки (курс. Ю.З.), тому будь-які інші утворення на кшталт – чоловіка з чоловіком, жінки з жінкою, чоловіка чи жінки з твариною тощо, не є шлюбом, і є зайвою необхідність визнання їх як «недійсні шлюби». Таким чином підставами визнання шлюбу недійсним є порушення позитивних умов його укладення або ігнорування заборон чи обмежень, які передбачені сімейним законодавством.

Поки шлюб не буде визнано недійсним, відносини чоловіка та жінки зберігають форму подружніх правових відносин, незалежно від певні порушення умов укладання шлюбу.

У ст. 42 СК України визначено коло осіб, яким надано право заявляти у суді відповідні позовні вимоги залежно від підстав недійсності шлюбу.

Позивачами цієї категорії справ можуть бути дружина або чоловік, інші особи, права яких порушені у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу, батьки, опікун, піклувальник дитини, опікун недієздатної особи, прокурор, орган опіки та піклування, якщо захисту потребують права та інтереси дитини, особи, яка визнана недієздатною, або особи, дієздатність якої обмежена.

Правові наслідки визнання шлюбу недійсним визначені в ст. 45 СК України і полягають у тому, що визнання шлюбу недійсним анулює всі правові наслідки шлюбу, тобто ніяких прав та обов'язків між особами, що уклали недійсний шлюб, не виникає. Суть інституту визнання шлюбу недійсним полягає в тому, що він не лише припиняє правовідносини, які можуть виникнути в майбут-

ньому (це має місце і при розірванні шлюбу), а й поновлює те становище, яке існувало до укладання шлюбу.

По-перше, правовий режим майна, набутого такими особами, визначається не нормами сімейного права щодо спільної власності подружжя, а нормами цивільного законодавства щодо спільної часткової власності, тобто розмір часток на майно визначається відповідно до участі таких осіб своєю працею і коштами у придбанні майна. Якщо у період такого шлюбу особа набула будь-яке майно на своє ім'я (нерухоме майно, транспортний засіб, іменні акції тощо), воно вважається таким, що належить особисто їй. Інша особа може вимагати поділу такого майна лише за умови, якщо доведе, що вона брала участь у його набутті своєю працею чи коштами.

По-друге, той з подружжя, який обрав прізвище іншого з подружжя або спільне прізвище, вважається таким, що іменується цим прізвищем без достатньої правової підстави і зобов'язаний повернутися до свого дошлюбного прізвища.

По-третє, непрацездатний подружжя позбавляється права на отримання аліментів від іншого з подружжя. Якщо ж особа одержувала аліменти від того, з ким перебувала у недійсному шлюбі, сума одержаних аліментів вважається такою, що одержана без достатньої правової підстави, тобто, безпідставним збагаченням (ст. 1212 ЦК України) і підлягає поверненню.

По-четверте, особа, яка вселилася у житлове приміщення іншої особи у зв'язку з реєстрацією з нею недійсного шлюбу, не набуває права на проживання у ньому, втрачає статус «член сім'ї» і підлягає виселенню.

Визнання шлюбу недійсним також зумовлює інші правові наслідки.

Так колишнє подружжя позбавляється права на спадщину по закону після смерті іншого з подружжя як спадкоємець за законом першої черги. У тому разі, коли спадщина була отримана подружжям як спадкоємцем за законом до визнання шлюбу недійсним, зацікавлені особи можуть звернутися до спадкоємця з позовом про повернення безпідставно набутого, оскільки спочатку підстава збагачення мала місце, а потім відпала. По одній із

справпозивач просив визнати недійсним шлюб батька, який помер, оскільки, відповідно до висновку комплексної судово-психіатричної експертизи, на час його укладення батько страждав на хронічний психічний розлад, не усвідомлював сповна значення своїх дій і не міг керувати ними, тому при задоволенні позову нова дружина позбавлялася б права на спадщину[14].

У недійсному шлюбі втрачаються підстави для набуття громадянства у спрощеному порядку; припиняється право на відмову від дачі свідчень проти іншого подружжя; втрачаються податкові пільги; у разі втрати годувальника подружжя не має права на пенсію, на отримання страхової суми як член сім'ї тощо. Недійсність шлюбу обумовлює і недійсність шлюбного договору.

Проте суду надано право відступити від загальних правил щодо правових наслідків недійсності шлюбу для захисту інтересів, так званого, добросовісного подружжя, тобто, особи, яка не знала і не могла знати про перешкоди до реєстрації шлюбу. Невигідні правові наслідки, які настають при визнанні шлюбу недійсним, є своєрідними санкціями за протиправні дії осіб, які свідомо порушують сімейне законодавство (укладають новий шлюб не розірвавши попередній; реєструють шлюб без наміру створити сім'ю тощо), і є виправданим. Проте застосування таких санкцій не може бути справедливим, якщо один із подружжя не знав і не міг знати про наявність тих обставин, які перешкоджають укладанню шлюбу. У ст. 46 СК України передбачено, що добросовісний з подружжя має право: 1) на поділ майна, набутого у недійсному шлюбі, як спільної сумісної власності подружжя, тобто порівну; 2) на проживання у житловому приміщенні, в яке він вселився у зв'язку з укладанням шлюбу; 3) на стягнення аліментів, якщо він є непрацездатним (жінка в стані вагітності або здійснює догляд за дитиною), потребує допомоги, а інший з подружжя має можливість таку допомогу надати; 4) на прізвище, яке обрав при укладанні шлюбу. Окрім цього, добросовісний з подружжя має право вимагати відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої у зв'язку із визнанням шлюбу недійсним.

Таким чином, від розірвання шлюбу визнання шлюбу недійсним відрізняється: а) правовими підставами; б) колом суб'єк-

тів, які мають право ініціювати розірвання шлюбу чи вимагати визнання його недійсним; в) процедурою; г) правовими наслідками, які настають при розірванні шлюбу та визнанні його недійсним д) моментом розірвання шлюбу та визнанням його недійсним [15, с. 59-66].

Законодавець зацікавлений, щоб при укладенні шлюбу були дотримані всі визначені законом умови та порядок його реєстрації, щоб укладення шлюбу було свідомим кроком, наслідком якого стало б створення дійсного союзу на все життя. Особи, які подали заяву про укладення шлюбу повинні особисто з'явитися в орган реєстрації актів цивільного стану і усно підтвердити свою взаємну і добровільну згоду на укладення шлюбу.

Від недійсного шлюбу необхідно відмежовувати шлюб, який «не відбувся», коли йдеться, скажімо, про оспорення правильності запису в книзі органу ДРАЦС у випадках використання чужих документів чи «реєстрації» шлюбу особами, які не мають на це повноважень (головний лікар, капітан повітряного чи морського судна тощо). За цих обставин про укладення шлюбу взагалі не йдеться. Такого шлюбу не існує, а зроблений запис про реєстрацію суперечить існуючій сутності. Аналогічно відсутні підстави визнавати недійсними і, так звані, фактичні шлюби. Незважаючи на те, що законодавець надає їм певну правову регламентацію (статті 74, 91 СК України), а окремі автори навіть наділяють «учасників фактичних відносин правом на складення заповіту як подружжя [16, с. 225] (з чим не можна погодитися, оскільки на відміну від подружжя, яке при укладанні спільного заповіту надає нотаріусу свідоцтво про шлюб, фактичне подружжя не зможе довести нотаріусу факт перебування у фактичних шлюбних відносинах), такого укладеного і зареєстрованого відповідно до вимог чинного законодавства шлюбу не існує.

Відповідно до ч.1 ст. 34 Сімейного кодексу України « Реєстрація шлюбу в присутності нареченої та нареченого» присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою [17].

Проте реалії воєнного часу вносять свої корективи. Постановою уряду «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах

воєнного стану» від 7 березня 2022 р. встановлено, що в період воєнного стану державна реєстрація шлюбу проводиться з урахуванням певних особливостей, зокрема, державна реєстрація шлюбу, якщо один із наречених є військовослужбовцем Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Національної гвардії та інших силових структур може проводитися відділами державної реєстрації актів цивільного стану без особистої присутності такого нареченого (нареченої) [18]. Необхідність спрощеної процедури реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану диктується насамперед інтересами осіб, які прагнуть створити сім'ю в такі складні часи.

Проте аналізуючи юридичну силу джерел сімейного права не можна не погодитися із твердженням, що СК України є основним джерелом сімейного права; інші джерела (крім Конституції України та міжнародних договорів) мають підпорядкований характер щодо нього [19, с. 19], що зумовлює потребу з урахуванням умов воєнного стану привести до єдиного знаменника положення наведених вище нормативних актів.

Підставами недійсності шлюбу є наявність обставин, визначених у Сімейному кодексу України як таких, з якими законодавець пов'язує нікчемність шлюбу чи його відносну заперечність. Інститут визнання шлюбу недійсним необхідно відмежовувати від схожих правових конструкцій.

Милосердя і справедливність зумовлюють потребу відмовитися від жорстких правових наслідків щодо подружжя, яке приховало свою тяжку хворобу і вже покарано долею. За відсутності порозуміння інше подружжя може розірвати шлюб у спрощеному порядку.

Необхідно усунути колізію між СК України і постановою КМ України «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану», доповнивши ст. 34 СК України положенням, щодо особливостей укладення шлюбу в умовах воєнного часу.

1. *Мартинюк О. В., Довгань Б. В., Захарчук Д. О. Окремі проблеми сімейного законодавства щодо недійсності шлюбу // Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 251-254. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/62.pdf*

2. Про міжнародне приватне право. Закон України від 23 червня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
3. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 05.10.1961. Гаага. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text
4. Заїка Ю.О. Статус «добросовісного подружжя» у спадкових правовідносинах // Спогади про Людину, Вченого, Науковця (до 60-річчя від Дня народження професора Ірини Володимирівни Жилінкової); за заг. ред. Р. О. Стефанчука. Харків : Право, 2019. С. 91-100.
5. Заїка Ю. Підстави визнання шлюбу недійсним за Сімейним кодексом України // Юридична Україна. 2003. № 2. С. 37-40.
6. Ромовська З. В. Час вибрав мене: право, юридична публіцистика, спогади, есеї. К.: Прецедент, 2018. 496 с.
7. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
8. Сімейне право України : навч. посіб. / за ред. Т.В. Курило. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 316 с.
9. Постанова Верховного Суду від 29 серпня 2018 р., справа №750/6471/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76261979>
10. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України : Науково-практичний коментар. К.: Вид. дім «Ін Юре», 2003. 532 с.
11. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України є взірцем ушляхетнення законодавчого регулювання сімейних відносин // Вісник Академії адвокатури України. 2012. Випуск 3. С.241-243.
12. Проблеми сучасного сімейного права: монографія / за ред. І. С. Лукасевич-Крутник. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 208 с.
13. Сидоренко Д. І. Недійсність шлюбу в сімейному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Хмельницький, 2019. 20 с.
14. Постанова Верховного Суду від 14 січня 2021 року у справі № 761/16077/19 URL: <https://www.yurfact.com.ua/praktyka/vs-roziasnyv-pidstavu-ta-umovu-vyznannia-shliubu-nediisnym-cherез-iohonedobrovolnist>
15. Сімейне право України : Підручник. / За ред. В. С. Гопанчука. К. : Істина. 2002. 304 с.
16. Лучковський В.В. Фактичні шлюбні відносини у сімейному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Хмельницький. 2021. 226 с.
17. Сімейний кодекс України. Закон України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

18. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану.

Постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 213.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text>

19. Ватрас В. А. Джерела сімейного права: автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03. Тернопіль, 2020. 41 с.

Заїка Ю.О. Правове регулювання відносин, пов'язаних із визнанням шлюбу недійсним.

У статті розглядаються основні наукові підходи до розуміння правової природи інституту недійсності шлюбу, проаналізовано обставини з якими пов'язана нікчемність шлюбу та його відносна заперечність, правові наслідки визнання шлюбу недійсним за українським законодавством.

Залежно від характеру порушення умов укладення шлюбу досліджуються три правові моделі визнання шлюбу недійсним, які передбачені сімейним законодавством : а) шлюб який є абсолютно недійсним; б) шлюб, недійсність якого визнається судом; в) шлюб, який суд може визнати недійсним. Виявлені їх особливості, визначені спільні і відмінні ознаки.

З'ясована архітектоніка інституту визнання шлюбу недійсним та обгрунтована необхідність перегляду окремих його складових, зокрема, шлюбу, в якому подружжя приховало тяжку хворобу, а також хворобу, небезпечну для іншого подружжя чи їхніх нащадків. Запропоновано новий погляд на правовий статус особи, яка приховала, що страждає на тяжку хворобу, доводиться соціальна необгрунтованість жорстких цивільно-правових санкцій щодо неї. Способом захисту прав і інтересів іншого подружжя за таких обставин може бути надання йому права на розірвання шлюбу в спрощеному порядку.

Надається критична оцінка наукової позиції щодо можливості визнання недійсним шлюбу, укладеного внаслідок обману. Доводиться необхідність у таких випадках анулювання запису про реєстрацію шлюбу, як події, яка не відповідає стану речей. Наводяться аргументи на відсутність підстав визнавати недійсним шлюб між особами однієї статі. Акцентується увага на особливостях фіктивного шлюбу в умовах оголошеного воєнного стану в Україні.

З'ясовані негативні наслідки, які настають для осіб при визнанні шлюбу недійсним у сфері сімейних, цивільних, житлових, страхових, податкових, трудових, спадкових правовідносин.

Досліджено привілеї подружжя, яке не знало про перешкоди до укладення шлюбу і не порушувало сімейне законодавство.

З метою усунення колізії між актами цивільного законодавства різної юридичної сили запропоновані зміни до статті 34 Сімейного кодексу України.

Ключові слова: шлюб, умови укладання шлюбу, недійсний шлюб, визнання шлюбу недійсним, правові наслідки визнання шлюбу недійсним.

Zaika Y.O. Legal regulation of relations related to the annulment of marriage.

The article considers the main scientific approaches to understanding the legal nature of the institution of annulment of marriage, analyzes the circumstances

associated with the annulment of marriage and its relative negligence, the legal consequences of annulment of marriage under ukrainian law.

Depending on the nature of the violation of the conditions of marriage, three legal models of annulment of marriage which are provided by family law are analyzed: a) a marriage that is completely invalid; b) marriage, the invalidity of which is recognized by the court; c) a marriage that the court may declare invalid. Their features are revealed, common and distinctive features are defined.

The architectonics of the institute of annulment of marriage have been clarified and the necessity of revision of its separate components is substantiated, in particular, the marriage in which the spouse hid a serious illness, as well as a disease dangerous to the other spouse or their descendants. A new view on the legal status of a person who has concealed suffering from a serious illness is proposed, and the social unfoundedness of severe civil sanctions against him it proved. A way to protect the rights and interests of the other spouse in such circumstances may be to give him or her the right to divorce in a simplified manner.

A critical assessment of the scientific position on the possibility of annulment of marriage entered into as a result of deception is provided. There is a need in such cases to cancel the marriage registration record as an event that does not correspond to the state of affairs. Arguments are given for the lack of grounds to invalidate a marriage between persons of the same sex. Emphasis is placed on the peculiarities of fictitious marriage in the conditions of declared martial law in Ukraine.

The negative consequences that occur for individuals when marriage is declared invalid in the field of family, civil, housing, insurance, tax, labor, inheritance legal relations, are clarified.

The privileges of a couple who did not know about the obstacles to marriage and did not violate family law were studied.

In order to eliminate the conflict between acts of civil law of different legal force, amendments to Article 34 of the Family Code of Ukraine are proposed.

Key words: marriage, conditions of marriage, invalid marriage, annulment of marriage, legal consequences of annulment of marriage.